

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/290194423>

Het geheim in de informatiesamenleving

Book · October 2015

CITATION

1

READS

22

1 author:

[Dennis Broeders](#)

Erasmus University Rotterdam

37 PUBLICATIONS 344 CITATIONS

[SEE PROFILE](#)

All content following this page was uploaded by [Dennis Broeders](#) on 12 January 2016.

The user has requested enhancement of the downloaded file. All in-text references [underlined in blue](#) are added to the original document and are linked to publications on ResearchGate, letting you access and read them immediately.

Het geheim in
de informatie-
samenleving

Dennis
Broeders

Het geheim in de informatiesamenleving

Het geheim in de informatiesamenleving

Dennis Broeders

Rede

Uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van
bijzonder hoogleraar Technologie en Samenleving
aan de Faculteit der Sociale Wetenschappen van de
Erasmus Universiteit Rotterdam op vrijdag 30 oktober 2015

© 2015 Dennis Broeders, Den Haag/Rotterdam

Niets in deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/ of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever; no part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the prior written permission of the publisher.

Omslag en binnenwerk: Textcetera, Den Haag

Voor Olivia en Julia

Inhoud

Het geheim als een sociale categorie	9
De geheimen van de staat	15
De strijd om het geheim is een strijd om vrijheid	19
Het transparante individu in de informatie- samenleving	21
De geheimen van de digitale staat	28
Het mysterie van de technologie	32
Slot	37
Dankwoord	39
Referenties	43

Meneer de Rector Magnificus,

Geachte aanwezigen,

Het geheim als een sociale categorie

In het NRC Handelsblad van 20 juni 2015 stond een artikel getiteld: ‘Transparante burgers’. Het was een artikel in een serie van artikelen dat grote hedendaagse politieke problemen probeerde te adresseren. In dit geval was dat de vraag: ‘wie kan er nog een geheim bewaren’? Dat is in onze huidige digitale samenleving een zeer relevante vraag. Hoe bewaar je een geheim in een wereld waarin alles en iedereen verbonden is door technologie die erop gericht is personen, objecten, bewegingen, relaties, smaken en voorkeuren in kaart en in verband met elkaar te brengen? Het is ook een interessant vraagstuk vanwege het sociale karakter van het geheim. Een geheim bewaren, doe je niet in je eentje. Sterker nog, in je eentje is het onderscheid tussen publiek en privé eigenlijk leeg. Het geheim is gek genoeg een sociale activiteit. Robinson Crusoe, toen hij nog alleen op het eiland dacht te zijn, had geen behoefte aan geheimen of aan privacy.¹ Een geheim voor jezelf bewaren is – als het al mogelijk is – eerder een onderwerp voor de psychologie dan voor de sociologie.

---

¹ Marx en Musschert (2009: 7).

De sociale aspecten van het geheim vormen echter een prachtig sociologisch thema dat in theoretische zin voornamelijk verbonden is met de naam van de Duitse socioloog Georg Simmel. Een grote naam in de klassieke sociologie die in de meeste handboeken echter net naast het erepodium pakt dat traditioneel bevolkt wordt door Marx, Weber en Durkheim. Aan de volgorde van deze top drie waag ik mij overigens niet. Simmel schreef aan het begin van de 20ste eeuw een '*sociologie van het geheim*' en werkte daarin de functie, werking en de waarde van geheimen voor het sociale leven uit. De eerste sociologische betekenis van het geheim was volgens hem extern omdat het een relatie creëert tussen degene die een geheim heeft en een ander die het geheim niet kent.² Kinderen creëren een sociale relatie als ze zeggen: 'Ik weet iets dat jij niet weet'. Als het echt geheim had moeten blijven, hadden ze immers beter niets kunnen zeggen. Een geheim heeft dus een waarde, soms intrinsiek, maar vaak juist een externe, sociale waarde. Of – zoals Simmel, een socioloog tenslotte – het zou zeggen: het bewaren van geheimen is een vorm van stratificatie. Een geheim is een bezit, dat ook door anderen wordt begeerd – hij noemt het geheim zelfs een 'sierraad' – en daarmee een symbool van hoe belangrijk iemand is.³ Ik weet iets dat jij niet weet.

---

2 Simmel/Wolff (1950: 345).

3 Simmel/Wolff (1950: 338).

Een zeker enthousiasme over geheimen kan Simmel niet ontzegd worden: Het geheim is één van de grootste menselijke prestaties.⁴ Dat enthousiasme heeft, denk ik, twee kanten. In de eerste plaats maakt het geheim volgens hem samenleven mogelijk. Geheimen zijn van vitaal belang voor het in stand houden van relaties. Of, zoals Ian Craib het in zijn bespreking van het werk van Simmel formuleert: 'If I divulged every passing thought, I doubt I would keep my friends for very long: by keeping parts of myself secret, I maintain relationships'.⁵ U zit hier allen te midden van collega's, familie, vrienden en geliefden: ik denk eerlijk gezegd niet dat u Simmel nodig heeft om te beseffen hoe waar dat principe is. Wie altijd de waarheid spreekt zou wel eens eenzaam kunnen eindigen. Bovendien ligt het feit dat mensen geheimen hebben, of meer algemeen geformuleerd, het feit dat mensen niet volledig kenbaar zijn, ten grondslag aan het maatschappelijk vertrouwen dat ervoor zorgt dat alledaagse interactie tussen mensen die elkaar niet kennen mogelijk is. Dat is voor Simmel een cruciaal element van modernisering en urbanisering. In het stedelijke leven worden mensen tegelijkertijd individualistischer en steeds afhankelijker van anderen die ze eigenlijk niet kennen.

Een ander element van de modernisering heeft te maken met de veranderende verhouding tussen de

---

4 Simmel/Wolff (1950: 330).

5 Craib (1997: 163).

staat en haar burgers en de rol en de legitimiteit van het geheim daarin. Ik zal daar verderop in deze rede dieper op ingaan, maar het is goed om hier alvast een hypothese te formuleren. Aan het begin van de 20ste eeuw zag Simmel een grote verschuiving als het gaat om het geheim op metaniveau van ‘de staat’ en ‘het individu’, beiden tussen aanhalingstekens. In de 19^e eeuw was er zoveel licht van buiten op de zaken van de staat komen te vallen dat de traditionele geheimhouding – wat voor veel statelijke activiteiten de norm was – aan het afbrokkelen was. Tegelijkertijd gaf het moderne en stedelijke leven het individu juist veel meer mogelijkheden dan voorheen om in de massa op te gaan en te verdwijnen. Simmel omschrijft deze dubbele ontwikkeling als volgt:

Politics, administration, and jurisdiction thus have lost their secrecy and inaccessibility in the same measure in which the individual has gained the possibility of ever more complete withdrawal, and in the same measure in which modern life has developed, in the midst of metropolitan crowdedness, a technique for making and keeping private matters secret, such as earlier could be attained only by means of spatial isolation.⁶

---

6 Simmel/Wolff (1950: 336-337).

Met andere woorden, het individu is vrijer geworden door in de massa op te gaan. Door de arbeidsverdeling van het moderne leven zijn veel van zijn relaties zakelijker en anoniemer geworden. Hij kan veel meer privé houden dan voorheen. ‘Stadtluft macht frei’ zou je kunnen zeggen, hoewel deze middeleeuwse uitdrukking een hele specifieke historische en juridische context heeft.⁷ Het geheim ligt daarmee aan de basis van de burgerlijke samenleving waarin het individu zichzelf af kan schermen, privécommunicatie met andere individuen kan hebben en sociale groepen kan creëren door ze af te bakenen. Er ontstaat een privédomein dat niet langer meer belast is met een teveel aan kennis van de ander.⁸ De staat wordt in deze voorstelling van Simmel juist steeds transparanter. De verlichting doet zijn werk en brengt de geheimen van de staat in het daglicht. Tegelijkertijd zag Simmel ook dat de staat groeide en als organisatie onoverzichtelijker werd, wat juist weer meer mogelijkheden voor geheimen geeft.

Onze hedendaagse informatiesamenleving is een interessante casus om na te denken over het geheim op het metaniveau van het individu en de staat. Het is anno 2015 voor individuen steeds moeilijker geworden

---

7 De uitdrukking ‘Stadtluft macht frei, nach Jahr und Tag’ verwijst naar het principe dat horigen en andere onvrijen die zich in de stad vestigden na een periode van een jaar en een dag als vrije burgers werden beschouwd.

8 [Horn \(2011: 112\)](#).

om geheimen te bewaren en de overheid lijkt zijn smaak voor geheimhouding juist weer teruggevonden te hebben. Ondanks alle nota's en goede bedoelingen over 'open government' en 'open data' neemt het aantal dossiers waar een – virtueel – stempel 'geheim' of 'vertrouwelijk' op komt te staan elke dag toe.⁹ En wat minstens even zorgelijk is: de overheid lijkt de burger ook steeds minder individuele geheimen te gunnen. De mantra van de overheid is eerder 'meer informatie' dan 'minder informatie' geworden waar het de burger betreft. Informatie, zelfs persoonsinformatie, staat nog niet altijd en voor iedereen gelijk aan een geheim. Pas als er een sociale spanning rondom informatie bestaat, wordt het een geheim: ik wil iets geheim houden en een ander wil het weten. In de informatiesamenleving ontstaan geheimen in sociologische zin soms pas omdat informatie in de openbaarheid wordt gebracht. De sociale dynamiek van onthulling maakt dat sommige informatie met terugwerkende kracht als geheim wordt ervaren. Het kunnen afschermen van informatie – en de geheimen die daarin besloten liggen – is een vorm van vrijheid die een gepaste afstand van anderen, en zeker ook de overheid, veronderstelt. In de informatiesamenleving, zo is mijn these, neemt de mogelijkheid voor het bewaren van individuele geheimen af en neemt het volume van staatsgeheimen

---

9 Zie bijvoorbeeld Curtin (2011).

toe, maar ze zijn ook kwetsbaarder geworden. Beide ontwikkelingen hebben te maken met nieuwe technologie die zelf, op zijn beurt, ook weer een nieuwe laag van geheimzinnigheid inbrengt. De geheimen van het individu, de staat en de technologie zelf staan in deze rede centraal.

De geheimen van de staat

We vervolgen met de staat. Net zoals geheimen van belang zijn voor individuen en voor het samenleven zelf, zijn ze dat ook voor staten. Sterker nog: voor staten zijn geheimen soms letterlijk van levensbelang. Er is een rijke literatuur die het denken over de functie van het geheim voor de staat in kaart heeft gebracht. Door de eeuwen heen hebben staatsgeheimen verschillende functies gehad en werden ze door verschillende politieke logica's gevoed en gerechtvaardigd. In een mooi overzichtsartikel zet Eva Horn de drie belangrijkste vormen van politieke geheimhouding uiteen.¹⁰ En, naar goed wetenschappelijk gebruik hebben die Latijnse namen. Het staatsgeheim kan gevangen worden onder de termen 'mysterium', 'arcanum' en 'secretum'. Deze drie termen geven niet alleen een historische ontwikkeling aan maar geven ook aan hoe er

---

¹⁰ Horn (2011), maar zie ook Quill (2014).

in politieke zin naar het staatsgeheim gekeken wordt. Wat was de rol en de legitimiteit van het geheim?

Het *mysterium* stamt uit de middeleeuwen en is een theologische politieke doctrine. Het heeft een dimensie van het ongekende en het onkenbare. De ondoorgankelijkheid van God, de natuur of de menselijke ziel. De Goddelijke macht van de absolute vorst kende ondoorgroendelijke geheimen die niet uitgelegd werden, of uitgelegd hoefden te worden. Met het *arcanum*, wordt het geheim deel van een seculiere politieke doctrine. *Arcanum* is afgeleid van *arca*, dat kast of koffer betekent. Het geheim is daarmee iets dat weggestopt is, onttrokken aan het zicht van de buitenwereld die dan ook niets van het geheim weet. Het geheim is hier is een instrument van macht en het behoud van macht en daarmee ook meer functioneel dan dat het moreel of ethisch is, hoewel de twee elkaar ook niet op voorhand uitsluiten. De zogenaamde *Arcana imperii* zijn doctrines van macht die zich historisch gezien uitstrekken van de machtspolitiek van de Romeinse keizers tot de praktijken van sommige hedendaagse autoritaire regimes.

Het *secretum* brengt het sociale element van geheimhouding – zoals we dat op het maatschappelijke niveau bij Simmel zagen – juist weer in beeld. Het *secretum* definieert het geheim in termen van sociale insluiting en uitsluiting. Waar het *arcanum* bepaalde informatie aan het zicht onttrekt – zodat het er in sociale zin domweg niet is – creëert het *secretum*

juist een relatie. Een relatie tussen het bekende en het onbekende en bovenal een relatie tussen hen die het geheim niet kennen en hen die het geheim wel kennen, of waarvan vermoed wordt dat ze het kennen.¹¹ Anders gezegd, ook op het niveau van de staat creëert: ‘Ik weet iets dat jij niet weet’ een sociale relatie, zowel tussen verschillende onderdelen van de staat als in het grotere verband van de relatie tussen de staat en haar burgers. Wij leven – voor zover we weten uiteraard – in het tijdperk van het *secretum*. Er zijn vele *known unknowns* over wat de staat – in onze naam – voor ons geheim houdt. We weten dat er geheimen zijn, maar we kennen de inhoud niet. Zij weten iets dat wij niet weten. Die sociale relatie tussen staat en burger is echter niet zonder spanningen als het om geheimen gaat. Anno 2015 bekijken veel burgers de geheimen van de staat met argwaan en dat heeft zeker ook te maken met de verwachtingen die de moderne democratische politiek over zichzelf heeft geschapen. In de woorden van Eva Horn:

A political culture that stresses transparency and moralizes the political cannot accept the constitutive role of the secret; it will, at best, treat it as a regrettable necessity¹²

---

¹¹ Horn (2011: 107-110).

¹² Horn (2011: 117).

Een democratische en moralistische politiek heeft moeite met het rechtvaardigen van een functioneel en instrumenteel gebruik van geheimen. Wie de krant leest, kan daar moeilijk omheen. De geheimen van de staat staan steeds vaker in een kwade reuk van machtsmisbruik en het in de doofpot stoppen van corruptie en mislukkingen. Onthullingen door journalisten en klokkenluiders zoals Edward Snowden en Chelsea Manning, bevestigen het publiek in de gedachte dat de geheimen van de staat ‘dirty little’ en ‘dirty big secrets’ zijn. Zeker tegen een achtergrond van een moralistische politiek, met de eis van schone handen en openlijk beleden normen van transparantie en openheid, worden de geheimen van de staat in toenemende mate met argwaan bekeken.

Zo op het eerste gezicht lijkt de staat niet echt minder zaken geheim te willen houden. Zeker, allerlei informatie die vroeger tot de kern van de machtspositie van de heerser werd gerekend, is nu openbare informatie geworden. Volgens de filosoof Ian Hacking werden de eerste volkstellingen en statistieken als staatsgeheimen beschouwd en angstvallig beschermd omdat die informatie gelijk stond aan macht.¹³ Vandaag de dag publiceert het Centraal Bureau voor de Statistiek dagelijks een veelheid aan cijfers over de staat van het land. Maar op andere punten zijn de luiken bij de

---

¹³ Hacking (1990).

overheid juist verder dicht gegaan: veel meer documenten en activiteiten worden als vertrouwelijk of geheim gezien. En tegelijkertijd verzamelen allerlei overheidsdiensten steeds meer informatie over steeds meer burgers. Voor dienstverlening, maar ook voor controle. Het enthousiasme van de overheid om steeds meer informatie over de eigen burgers te verzamelen en te koppelen, is op de vleugels van nieuwe technologieën alleen maar toegenomen.¹⁴

De strijd om het geheim is een strijd om vrijheid

Daarmee komt ook een ander belangrijk aspect van het geheim in beeld. Geheimen zijn ook een vorm van vrijheid, niet in de laatste plaats ten opzichte van de staat. In zijn eigen hoofd is de mens zijn eigen meester. Isaiah Berlin sprak in zijn oratie aan de Universiteit van Oxford – ook een goede universiteit – over twee vormen van vrijheid: positieve en negatieve vrijheid. De negatieve vrijheid – het afbakenen van een ruimte waarin een mens vrij is om te doen en te zijn wie hij wil zijn, zonder inmenging van buitenaf – is verbonden met het hebben van geheimen. Het is de vrijheid om informatie af te kunnen schermen, juist als er partijen zijn die deze informatie willen hebben of er zelfs recht op menen te hebben. Vrijheid wordt mede

---

¹⁴ WRR (2011); Prins, Broeders & Griffioen (2012).

bepaald door het kunnen en mogen hebben van geheimen. Wie daarvan overtuigd moet worden, raad ik aan 1984 van Orwell te lezen, dat is effectiever dan welke wetenschappelijke verhandeling dan ook. Hier schuurt het geheim aan tegen het concept van privacy. Als we privacy plaatsen op de afbakening van het publieke en het private, kunnen we aansluiten bij Berlin:

It follows that a frontier must be drawn between the area of private life and that of public authority. Where it is to be drawn is a matter of argument, indeed of haggling.¹⁵

Waar die grens getrokken moet worden is een strijd, zeker in een tijdperk waarin onze technologische omgeving erop gericht is ons sociale en economische leven in data om te zetten. Wat doet ons huidige digitale tijdperk met de functie en de betekenis van het geheim? Wat betekent het voor het geheim van het individu en wat betekent het voor de geheimen van de staat? Uit deze twee schetsen volgt een derde categorie van geheimen die in onze huidige digitale samenleving steeds belangrijker wordt: het geheim van de technologie zelf.

---

¹⁵ Berlin (1958).

Het transparante individu in de informatiesamenleving

Vaak wordt gezegd dat privacy dood is. Voorbij. Iets van het verleden. Ook de grote internetbedrijven hebben daaraan hun steentje bijgedragen. Scott MacNealy, één van de oprichters van Sun Microsystems, zei in 1999 al tegen een gehoor van journalisten: ‘You have zero privacy anyway. Get over it’.¹⁶ Dat privacy voorbij zou zijn, wordt ook vaak toegeschreven aan de gebruiker zelf: die zou niet meer om privacy geven. De behoefte om zaken geheim te houden neemt af en jongeren zouden andere normen hanteren als het gaat om sociaal gedrag. Dat blijkt bij nadere bestudering toch vaak wat subtieler te liggen¹⁷ en momenteel – tegen de achtergrond van Big Data en de Snowden onthullingen – wordt privacy juist weer meer gewaardeerd. Privacy is een juridisch instrument om informatie af te schermen en geheimen te beveiligen. Maar de manier waarop nieuwe technologieën in ons dagelijks leven zijn geïntegreerd, maakt privacy ook een ambigue categorie.

Voor sommige toepassingen hebben we helemaal geen geheimen: zo liegen we niet tegen onze zoekmachine. We zijn daar intiemer mee dan met vrienden, familie en geliefden. We vertellen de zoekmachine altijd exact waar we aan denken en in zo helder mogelijke

---

¹⁶ <http://archive.wired.com/politics/law/news/1999/01/17538>.

¹⁷ Zie bijvoorbeeld boyd (2014); Steijn en Vedder (2015).

bewoordingen.¹⁸ Andere toepassingen verraden onze geheimen zonder dat we het weten of daar veel bij stilstaan. Onze smart Phone – de ongekeerd populaire Judas van ons tijdsgewricht – zendt voortdurend uit waar we zijn, hoe lang we daar zijn en welke routes we nemen. Wie graag boeken op een *Kindle* van *Amazon* leest, beseft zich waarschijnlijk niet dat Amazon niet alleen weet welk boek je leest, maar ook hoe lang je daar over doet, hoe snel je leest en of je het boek wel of niet uitleest. Dat stuurt die *Kindle* namelijk allemaal terug naar het moederbedrijf.¹⁹ En omdat veel dataverzameling zich verbergt in en achter de toepassingen die het digitale leven zo aangenaam maken ‘stemmen’ we daar steeds vaker mee in.²⁰ We hebben ons met huid en haar aan het nu dominante businessmodel van het internet uitgeleverd: de gebruiker een gratis e-mail programma, webbrowser, app of een andere dienst of product en de leverancier zet de digitale stofzuiger aan om de details van het privégedrag van de gebruiker en al zijn sociale contacten en netwerken binnen te halen. Dat levert een privacy paradox op.²¹ De meeste mensen zeggen zich

---

18 Schneier (2015: 22).

19 Schneier (2015: 28).

20 Schneier (2015: 30) as surveillance fades into the background it becomes easier to ignore. And the more intrusive a system is, the more likely it is to be hidden. (...) In the near future, because these systems will be hidden, we may unknowingly acquiesce to even more surveillance.

21 Norberg, Horne en Horne (2007).

zorgen te maken over privacy, maar gedragen zich in de dagelijkse digitale praktijk op een manier die geen enkele rekening houdt met die zorgen. Ondanks het feit dat er ook kleine aantallen gebruikers zijn die alternatieve, en meer anonieme, wegen in de informatiesamenleving bewandelen, lijkt me dat geen goed nieuws voor het geheim in de informatiesamenleving.

Ook voor overheden is de digitale wereld een verleiding. Er is meer informatie dan ooit en de mogelijkheden om de samenleving in kaart te brengen nemen met de dag toe: niet alleen door de staat zelf, maar ook indirect door de rijkdom van de informatie die de grote internetbedrijven verzamelen. ‘Zien als een staat’²² betekende lange tijd dat overheden de wereld waarnamen via de officiële statistieken en registraties die ze zelf verzamelden over haar inwoners, land en bezit. Hoewel de staat niet altijd meer de grootste verzamelaar van data en persoonsgegevens is, is er *binnen* de overheid veel vloeibaar geworden. De huidige informatie-overheid laat steeds meer data en informatie over haar burgers over de grenzen van ministeries, registraties, organisaties en wettelijke opdrachten heen vloeien.²³ In sommige landen gaat de controle van de overheid op burgers in de digitale samenleving veel verder. In autoritaire regimes probeert men de

---

22 Scott (1998).

23 WRR (2011); Prins, Broeders en Griffioen (2012).

controle op de burger in het gewone leven ook door te trekken naar de haarvaten van het leven on line. Surveillance van communicatie en gedrag op het internet is *business as usual* in vele autoritair geleide landen en wordt ook steeds verfijnder.²⁴ Maar ook in democratische landen worden burger steeds transparanter voor onderdelen van de eigen en buitenlandse overheden. En ook overheden onderling laten zich niet onbetuigd. De Snowden onthullingen hebben laten zien dat de Amerikaanse inlichtingendienst NSA en andere diensten op wereldschaal persoonsgegevens hebben verzameld.²⁵ Daarbij leek het devies te zijn om zoveel mogelijk de hele digitale hooiberg binnen te halen – *collect it all!* – en de digitale speld kwam dan later wel. Nederland zet met de voorgenomen wijziging van de Wet op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten stappen in dezelfde richting. Dat heeft uiteraard gevolgen voor de verhouding tussen burgers en overheden. Voor veel burgers voelt het niet prettig als de overheid voortdurend mee kan kijken. Het adagium dat ‘wie niets te verbergen heeft ook niets te vrezen heeft’ kan de onrust die dat geeft uiteraard niet wegnemen.²⁶ Hiermee ontstaat ook een transparantie paradox: De burger wordt steeds transparanter voor de overheid terwijl het voor de burger steeds ingewikkelder wordt

---

24 [Deibert et al. \(2008; 2010; 2011\)](#).

25 [Greenwald \(2014\)](#).

26 Zie [Solove \(2011\)](#) voor een deconstructie van dit argument.

om te achterhalen welke overheidsinstantie nu welke informatie over hem of haar heeft. De overheid wordt met andere woorden steeds ondoorzichtiger. Ook dat lijkt geen goed nieuws voor de geheimen van de burger in de informatiesamenleving

Het is dan ook de vraag of het individu zelf in staat is om zijn geheimen in de informatiesamenleving veilig te stellen. Zeker de gezien de Goliaths die ze tegenover zich vinden: naast overheden zijn dat ook bedrijven. Bedrijven als Google en Apple zijn volgens Bruce Schneier de feodale heren van de informatie-samenleving geworden.²⁷ In ruil voor hun producten en diensten dragen we ons digitale leven aan hen over en leveren we ons uit aan de bescherming die ze bieden. Zij bepalen onze online veiligheid, de toegang tot onze informatie en de mate van privacy die ze ons daarbij toestaan. Daarmee zijn wij in de positie van de lijfeigenen van het digitale tijdperk gemanoeuvreed. Ook sociaal kneden ze onze wereld: 'Facebook defines who we are, Amazon defines what we want and Google defines what we think'.²⁸ Daarbij worden er voortdurend sociale grenzen verlegd: wat is privé, privaat, publiek en commercieel. En wat is nog geheim? Berlin's strijd om de grens tussen wat publiek en wat privaat is, wordt juist ook hier gestreden. De gebruiker,

---

27 Schneier (2013).

28 Dyson, geciteerd in Pasquale (2015: 15).

de burger, of nog eenvoudiger: de mens is steeds transparanter geworden in het digitale tijdperk. De stadslucht is toch minder vrij als hij volhangt met camera's, je telefoon gepeild kan worden en je sociale netwerken tot in de meest pijnlijke details blootgelegd kunnen worden. Wie met het volle arsenaal van het digitale tijdperk op een individu in wil zoomen, zoals sommige bedrijven en overheden dat kunnen, kan licht werpen op duistere hoekjes die vroeger zeker verborgen waren gebleven. Simmel gaf al aan dat iemand die geen geheimen heeft en elke gedachte uitspreekt waarschijnlijk weinig vrienden over zou houden. Hoe ziet de staat – of beter de vertegenwoordigers van de staat – zijn burgers als er zoveel informatie opgediept kan worden? Het spreekwoord zegt dat onbekend, onbemind maakt. Simmel suggereert echter dat het omgekeerde ook zijn grenzen heeft: meer weten over iemand maakt hem of haar niet per se beminnelijker. 'Imperfection is a core dimension of freedom', stelde Yochai Benkler²⁹ van de universiteit van Harvard onlangs. En dat staat haaks op de wens van de overheden en bedrijven om iedereen zo goed mogelijk te leren kennen. Voor het individu geldt daarmee dat het geheim van de transparantie gered moet worden.

---

29 Zie: <http://harvardmagazine.com/2013/12/security-versus-freedom>.

En hoewel de digitale samenleving mogelijkheden biedt om zand in de machine te strooien en in verzet te komen,³⁰ is grootschalig verzet zeldzaam. Als we het geheim zien als een vorm van vrijheid, dan geldt daarbij wat Berlin al eerder constateerde: de strijd om vrijheid met een hoofdletter V, in de zin van een abstracte waarde, is meestal de strijd van een voorhoede. Op dit punt gaan bijvoorbeeld NGOs als de Electronic Frontier Foundation en Bits of Freedom en hacktivistische organisaties als Wikileaks en Anonymous voorop, soms op en soms over de lijn. Veel mensen zijn echter bereid vrijheid op te offeren aan andere doelen, zoals veiligheid, welvaart, macht of een ander item uit een lange lijst van meer en minder nobele doelen en waarden,³¹ zoals bijvoorbeeld het gemak van de informatiesamenleving. Met een aandeel van meer dan 90% in de markt voor zoekmachines is Google de kiloknaller van de Europese informatiesamenleving geworden.³² Alternatieven zijn voorhanden maar groeien vooralsnog erg bescheiden. De digitale wereld levert een rijkdom

---

30 Zie bijvoorbeeld Marx (2003); Brunton and Nissenbaum (2011).

31 Berlin (1958): The bulk of humanity has certainly at most times been prepared to sacrifice this [freedom, DB] to other goals: security, status, prosperity, power, virtue, rewards in the next world; or justice, equality, fraternity, and many other values which appear wholly, or in part, incompatible with the attainment of the greatest degree of individual liberty, and certainly do not need it as a precondition for their own realisation.”

32 <http://uk.businessinsider.com/heres-how-dominant-google-is-in-europe-2014-11?r=US&IR=T>.

aan informatie en communicatie, maar de gebruiker levert ook in. Of zoals het cliché van de interneteconomie het wil: “If something is for free, you are not the customer, you are the product”. Debat over de grenzen van deze ruil en de vraag wat de grens tussen publiek en privaat moet zijn, zal in de komende jaren alleen maar belangrijker worden.

De geheimen van de digitale staat

En wat doet de informatiesamenleving voor de geheimen van de staat? Simmel’s verwachting was dat de staat onder invloed van de modernisering steeds opener en transparanter zou worden. Het antwoord lijkt hier gemengd: de geheimen van de staat zijn in veel landen juist gegroeid in de twintigste eeuw, maar de digitalisering – die de overheid in staat stelt om diep in het leven van haar burgers te kijken – dwingt de staat uiteindelijk misschien ook tot nadenken over de eigen geheimen.

De geheimen van de staat begeven zich tussen twee extremen. Enerzijds zijn geheimen, zoals eerder besproken, een machtsmiddel. Door Hannah Arendt kernachtig omschreven als ‘Real power begins where secrecy begins’.³³ Anderzijds heeft de staat geheimhouding ook domweg nodig om zijn taken en plichten

---

33 Arendt (1968: 403).

ten opzichte van de samenleving te kunnen vervullen, bijvoorbeeld in het domein van de nationale veiligheid. In de woorden van William Colby – een voormalig directeur van de CIA: ‘Secrets are necessary to a free society.’³⁴ De keuze is met andere woorden niet zwart-wit. Waar de grens getrokken wordt tussen wat de staat voor zichzelf houdt en wat met burgers gedeeld kan worden, is daarmee van groot belang.

De moderne staat is zijn smaak voor geheimhouding in ieder geval niet kwijtgeraakt. De Amerikaanse geheime dienst NSA, waar nu zoveel om te doen is, werd in 1952 met een geheim presidentieel order door Harry Truman opgericht. Het besluit en de organisatie bleven tot in de jaren 70 een geheim tot een schandaal het bestaan de dienst blootlegde.³⁵ Bovendien hebben overheden de neiging om steeds meer informatie geheim te houden en te classificeren. In de VS spreekt Bruce Schneier van een secrecy creep en stelt dat geheimhouding ontploft is.³⁶ Maar ook in Europa is geheimhouding eerder in opkomst dan op de terugtocht. Deirdre Curtin heeft in haar oratie *Top secret Europe* laten zien hoe binnen de EU de geheimhouding van documenten steeds verder is uitgedijd, in het bijzonder binnen het domein van Justitie en Binnenlandse Zaken. Ze spreekt van een cultuur van geheimhouding

---

34 Colby (1976: 4).

35 Glennon (2014: 75).

36 Schneier (2015: 99).

die leidt tot een woekerende praktijk van overclassificatie. In Amerika is dit geen klein probleem – experts schatten dat 50-90% van de geclassificeerde stukken van de overheid overgeclassificeerd is of zelfs helemaal niet geclassificeerd zou moeten zijn.³⁷ In Nederland weten we het niet. Mij is in ieder geval geen onderzoek bekend dat deze vraag probeert te beantwoorden.

Wat de staat betreft is het natuurlijk wel de bedoeling dat wat als geheim is aangemerkt, ook geheim blijft. En dat is in het digitale tijdperk niet eenvoudiger geworden. Was de NSA in het begin van zijn bestaan nog een mooi voorbeeld van een arcanum – niemand wist dat het bestond – sinds 2013 is het eerder een secretum dat in zijn voegen kraakt. Het digitale tijdperk maakt ook de geheimen van de overheid kwetsbaar. Soldaat Chelsea – toen nog Bradley – Manning kopieerde ruim 250.000 geheime documenten van het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken op een Dvd'tje waar hij met pen 'Lady Gaga' op had geschreven en speelde het door aan de klokkenluiders van Wikileaks.³⁸ Edward Snowden werkte niet eens voor de Amerikaanse overheid maar was in dienst van Booz Allen Hamilton, een Amerikaans consultancy bedrijf dat voor de NSA werkte. Hoeveel documenten hij van de server van de NSA heeft gehaald is

---

³⁷ Curtin (2011:18-19).

³⁸ <http://www.theguardian.com/world/2010/nov/28/how-us-embassy-cables-leaked>.

onbekend, maar het getal kan volgens Keith Alexander destijds directeur van de NSA, oplopen tot maximaal één miljoen documenten.³⁹ Ook voor het lekken van de geheimen van de overheid is dit dus het tijdperk van de 'Big Data'. Niemand krijgt ongezien 250.000 papieren documenten het gebouw uit, in bits en bytes is dat een heel ander verhaal.

Dat betekent dat er voor de staat ook alle reden is om beter na te denken hoe ze geheimen moet bewaren in het digitale tijdperk. Peter Swire, lid van de commissie die op verzoek van President Obama naar het functioneren van Amerikaanse inlichtingendiensten keek, stelt vast dat geheimen in het digitale tijdperk veel korter geheim zullen blijven dan voorheen. De 'declining half-life of secrets' noemt hij dat.⁴⁰ De technologische vooruitgang, het feit dat inlichtingendiensten steeds meer publiek-private samenwerkingen zijn (in plaats van roepingen voor het leven) en de veelheid aan bronnen waar inlichtingendiensten naar kijken, maakt de geheimhouding van die werkzaamheden kwetsbaar. Het verzamelen van informatie is niet zo'n punt meer, maar geheim houden *dat* je dat doet, wordt steeds moeilijker. En het maakt nogal uit of er in vandaag de krant staat dat Bondskanselier Willy Brandt in de

---

39 <http://www.afr.com/technology/web/security/interview-transcriptformer-head-of-the-nsa-and-commander-of-the-us-cyber-command-general-keith-alexander-20140507-itzhw>.

40 Swire (2015).

jaren '70 door de Amerikanen werd afgeluisterd of dat het gaat om Angela Merkel, de huidige Bondskanselier, die de telefoon pakt om het Witte Huis te bellen.

Voor de staat geldt wellicht dat het geheim van de geheimhouding gered moet worden. En misschien is het wel de digitale wal van de informatiesamenleving die het schip van staat dwingt om bij te sturen. Anders dreigt de legitieme functie van het geheim ten onder te gaan aan een overmatig enthousiasme voor het verzamelen en geheimhouden van informatie. Dat vereist een kritische blik op wat de overheid echt als geheim wil zien en bewaren. Bij gegevensverzameling geldt het privacy adagium 'select before you collect', bij geheimhouding zou 'select before you protect' het adagium moeten zijn.

Het mysterie van de technologie

Het laatste geheim verschuilt zich in de technologie zelf. De moderne informatietechnologie die het geheim van zowel het individu als de staat onder druk zet, heeft ook zo zijn eigen geheimen. Het is binnen de *Science and Technology Studies* literatuur een gemeenplaats dat technologie geen objectief instrument is. Technologieën hebben een eigen dynamiek maar interacteren ook met de sociale omgeving. Technologie wordt soms als een black box voorgesteld. Wat er precies in die black box gebeurt, is nog niet zo eenvoudig te

achterhalen, maar onderzoekers in deze traditie proberen hem vaak met veel precisie open te breken.

Een mooi voorbeeld van een black box technologie in het tijdperk van big data is het gebruik van algoritmen in de analyse van grootschalige databestanden. In een tijd waarin de hoeveelheid data hand over hand toeneemt en men verwacht dat data-analyse kennis en winst zal brengen, is het algoritme niet meer weg te denken. Een algoritme is een eindige serie van stappen die input data in output data omzet: het genereert dus een uitkomst. Een algoritme ploegt door een gegeven dataset heen om daar informatie uit te halen: van je zoekresultaten in Google en de boeken die Amazon je aanbeveelt tot de potentiële fraudeurs en terroristen bij de bestandsanalyse van overheden. Het programmeren van die algoritmen is een aaneenschakeling van keuzes: welke data wel of niet meegenomen worden, welke categorieën en profielen gemaakt worden en welke wegingsfactoren daaraan verbonden worden. Die keuzes worden gemaakt door mensen – opdrachtgevers en programmeurs – en in toenemende mate ook door algoritmen zelf. Algoritmen worden steeds meer zelflerend, dat wordt ook wel *deep learning* of *machine learning* genoemd, en naarmate de data zelf in omvang toenemen – wat in een big data wereld het geval is – worden de algoritmen steeds complexer. Google search werkt niet met 1 algoritme, maar met ongeveer 200 algoritmes die samen bepalen wat er bovenaan in je zoekresultaten terecht komt. Die algoritmes worden

daarmee steeds belangrijker in ons dagelijkse leven: Google's algoritme bepaalt mede hoe ik naar de wereld kijk, die van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten bepalen of ik als een gevaar wordt gezien.

De algoritmen zelf zijn echter vaak geheim. Bedrijven beschouwen ze als bedrijfsgeheimen en overheden classificeren ze omdat ze inzicht zouden geven in hun manier van werken.⁴¹ Beiden houden ze dus geheim omdat kennis delen de mogelijkheid opent voor 'gaming the system'. Als je weet hoe er gezocht wordt, kun je dat patroon ontduiken – denk aan de crimineel of fraudeur die zo de digitale opsporing ontloopt. Of je kunt je er juist volledig aan aanpassen – denk aan de website die graag bovenaan de pagina met zoekresultaten verschijnt. Die geheimhouding maakt wel dat alle keuzes, wegingen en overwegingen die in de combinatie van algoritme en databanken besloten liggen, uit het zicht verdwijnen en niet bevroegd kunnen worden. Van de buitenkant gezien ontstaat er een gesloten systeem dat met veel rekenkundige precisie en autoriteit resultaten levert. Bowker en Star gaven in hun standaardwerk over classificatie al aan dat informatiearchitectuur – en de politiek die daarin besloten ligt – moeilijk te analyseren is:

---

41 Pasquale (2015); Gillespie (2014).

Good usable systems disappear almost by definition. The easier they are to use, the harder they are to see. As well, most of the time, the bigger they are, the harder they are to see.⁴²

De grote black boxes – met alle geheimen die daarin besloten liggen – verdwijnen als het ware achter de façade van een goed werkend systeem. Hoe resultaten tot stand komen, wordt schemerig, terwijl het effect van die resultaten op het leven van mensen alleen maar toeneemt. ‘Computer says no’ als de digitale variant van de *Deus ex machina*.

Moderne digitale technieken hebben daarmee ook iets mysterieus, letterlijk in de zin van het *mysterium* zoals we het daar eerder over hadden. Dat is overigens iets van alle tijden. Aan het begin van de 20ste eeuw had Max Weber het over de onttovering van de samenleving.⁴³ Rationalisering van de samenleving zou volgens Weber de wereld van zijn mysterie beroven omdat met nieuwe technologie en rekenkracht in principe alles beheersbaar wordt.⁴⁴ Dat wil niet zeggen dat

---

42 Bowker and Star (2000: 33).

43 Weber (2004: 12-13).

44 ‘That in turn means the disenchantment of the world. Unlike the savage for whom such forces existed, we need no longer have recourse to magic in order to control the spirits or pray to them. Instead, technology and calculation achieve our ends. This is the primary meaning of the process of intellectualization.’ Weber (2004: 13).

Weber dacht dat de moderne mens al die techniek zelf begreep. Hij ging er vanuit dat technologie in principe leerbaar was maar dat specialisatie en arbeidsverdeling er in de praktijk voor zorgen dat de meeste mensen niet begrijpen hoe een lift, tram of computer werkt. Dat is aan de experts.⁴⁵ Vrij vertaald naar nu: voor de meeste mensen blijft ICT een mysterie, maar voor de experts hebben de nullen en enen van het algoritme geen geheimen. Volgens de voormalige Rotterdamse en nu Leuvense Socioloog Stef Aupers valt dat laatste nog maar te bezien. De ICT specialisten die hij in Silicon Valley interviewde legden allemaal de nadruk op de onkenbaarheid en ondoorzichtbaarheid van moderne technologie.⁴⁶ Ook voor de experts bleek het mysterie van de technologie dus groter dan gedacht. Achter de eenvoud en de rust van de startpagina van Google, gaan zoals gezegd ruim 200 algoritmen schuil. Het aantal mensen bij Google dat die allemaal kan doorzien en doordenken is op zijn allerbest uitermate beperkt. Het zou me niet verbazen als het nul is. Maar het is – in de woorden van Bowker en Star – een goed bruikbaar systeem. Maar wel een systeem dat zijn eigen geheimen heeft.

---

45 Ontleend aan Aupers (2009).

46 Aupers (2009: 169).

Slot

Ik rond af. De digitale samenleving is onze samenleving en sociologische aandacht daarvoor is er eerder te weinig dan teveel. Ook het geheim is een vitaal sociologisch thema dat meer leven ingeblazen mag worden. Simmel's enthousiasme – Het geheim is één van de grootste menselijke prestaties – krijgt een klemmende echo in de woorden van Sissela Bok: 'With no control over secrecy and openness, human beings could not remain either sane or free'.⁴⁷ Geestelijk gezond en vrij; daarmee staat nogal wat op het spel. Het voorafgaande is een schets van de thema's waar ik me de komende jaren aan deze universiteit mee bezig wil houden: dat is met het uitspreken van deze rede in ieder geval geen geheim meer.

---

⁴⁷ Bok (1989: 24).

Dankwoord

‘No man is an island, entire of itself’ schreef John Donne⁴⁸ in 1624 en dat geldt ook voor mij in 2015. Ik ben vele mensen dank verschuldigd en zal er hier slechts enkele noemen.

In de eerste plaats gaat mijn dank uit naar de Erasmus Universiteit, het Trustfonds en de Wetenschappelijke raad voor het Regeringsbeleid voor het in mij gestelde vertrouwen. In het bijzonder gaat mijn dank daarbij uit naar Huib Pols, Rector Magnificus en naar Henk van der Molen, de Decaan van Faculteit Sociale Wetenschappen. Bij de WRR dank ik André Knottnerus, voorzitter van de WRR, en Wendy Asbeek Brusse en Frans Brom, de voormalige en de huidige directeur van de WRR voor hun steun en betrokkenheid bij deze leerstoel.

Romke van der Veen en Godfried Engbersen dank ik van harte voor hun enthousiasme en inzet om deze leerstoel mogelijk te maken.

Beste collega’s van de nieuwe vakgroep bestuurskunde en sociologie. Het eerste jaar van dit hooglerarschap is alweer omgevlogen en viel samen met een tijd van verandering. Nu deze oratie achter de rug is, stort ik mij graag wat meer in de dagelijkse gang van zaken. Ik zie ernaar uit met jullie verder samen te werken.

---

48 John Donne (1624) *Meditation XXVII*.

Beste collega's van de WRR. Al 15 jaar is de WRR mijn intellectuele speeltuin en dat heb ik aan jullie te danken. Ik dank al mijn collega's – oud en nieuw – voor het plezier waarmee ik elke dag naar mijn werk ga.

Godfried Engbersen is door de jaren heen een groot leermeester geweest door zowel aanwezig te zijn als door te schitteren in afwezigheid. Vertrouwen heet dat en het is een groot geschenk.

Willem en Huub dank ik voor hun vriendschap en collegialiteit en voor hun scherpe geest die ook deze rede heeft bijgepunt.

Jasper en Joost dank ik voor hun lange vriendschap en voor het vieren van de hoogtepunten en het bezweren van de dieptepunten in mijn leven.

Bij alle belangrijke momenten in mijn leven kan ik erop rekenen dat mijn familie erbij is en op de eerste rij zit. Dat is ook nu weer zo en het is belangrijker dan ik uit kan drukken.

Zonder mijn ouders, Wijnand en Lisette, was ik niet gekomen waar ik nu sta. Vertrouwen, rust, uitdaging, steun en liefde. Wijze lessen om te volgen, zeker nu ik zelf vader ben.

Linnnet, toen onze paden elkaar kruisten op een lelijke campus in het mooie Sussex kon ik niet vermoeden hoe groot en groots je mijn wereld zou maken. Ik dank je voor een groot hart, intellectuele verwondering en voor de kleine mensen die we samen hebben gemaakt.

Deze oratie draag ik op aan Olivia en Julia die nog te klein zijn voor geheimen. Dat zal nog wel even zo blijven, maar als ze komen, is het toch fijn om te weten dat ze een fundament onder jullie vrijheid zijn
Ik heb gezegd!

Referenties

- Arendt, H. (1973) *The Origins of Totalitarianism*. San Diego: Harcourt.
- Aupers, S. (2009) 'The Force is Great: Enchantment and Magic in Silicon Valley', *Masaryk University Journal of Law and Technology*, Vol 1 (1): 153-173.
- Berlin, I. (1958/1969) *Two Concepts of Liberty. Four Essays on Liberty*. New York: Oxford University Press.
- Bok, S. (1989) *Secrets: On the Ethics of Concealment and Revelation*. New York: Vintage Books.
- Bowker, G. and S. Star (2000) *Sorting things out. Classification and its consequences*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.
- Boyd, D. (2014) *It's complicated. The social lives of networked teens*. New Haven: Yale University Press.
- Brunton, F. en H. Nissenbaum (2011) "Vernacular resistance to data collection and analysis: A political theory of obfuscation." *First Monday* 16 (5). Available at <http://firstmonday.org/htbin/cgiwrap/bin/ojs/index.php/fm/article/viewArticle/3493/2955>.
- Colby, W. (1976) 'Intelligence Secrecy and Security in a Free Society', *International Security*, Vol. 1 (2): 3-14.
- Craib, I. (1997) *Classic Social Theory*. Oxford: Oxford University Press.
- Curtin, D. (2011) *Top secret Europe*. Inaugurele rede Universiteit van Amsterdam, 2011.

- Deibert, R., J. Palfrey, R. Rohozinski and J. Zittrain (2008, eds.) *Access Denied: The Practice and Policy of Global Internet Filtering*, Cambridge (Mass.): MIT Press.
- Deibert, R., J. Palfrey, R. Rohozinski and J. Zittrain (2010, eds.) *Access Controlled: The Shaping of Power, Rights, and Rule in Cyberspace*, Cambridge (Mass.): MIT Press.
- Deibert, R., J. Palfrey, R. Rohozinski and J. Zittrain (2011, eds.) *Access Contested. Security, Identity, and Resistance in Asian Cyberspace*, Cambridge (Mass.): MIT Press.
- Gillespie, T. 2013. "The Relevance of Algorithm". pp. 167-94 in: T. Gillespie, P. Boczkowski, en K. Foot (eds.) *Media Technologies: Essays on Communication, Materiality, and Society*. Cambridge (Mass.): MIT Press.
- Glennon, M. (2014) 'National Security and Double Government', *Harvard National Security Journal*, 5 (1): 1-114.
- Greenwald, G. (2014) *No Place to Hide. Edward Snowden, the NSA and the US Surveillance State*. New York: Metropolitan Books.
- Hacking, I. (1990) *The taming of Chance*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Horn, E. (2011) 'Logics of political secrecy', *Theory, Culture and Society*, Vol. 28: 103-122.

- Marx, G. (2003) 'A tack in the shoe: Neutralizing and resisting the new surveillance', *Journal of Social Issues* 59 (2): 369-390.
- Marx, G. en G. Muschert (2009) "Simmel on secrecy. A Legacy and Inheritance for the Sociology of Information.", pp. 217-233 in: C. Rol and C. Papilloud (eds.) *Soziologie Als Möglichkeit: 100 Jahre Georg Simmels Untersuchungen Über Die Formen Der Vergesellschaftung*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- Norberg, P., D. Horne en D.A. Horne (2007) "The Privacy Paradox: Personal Information Disclosure Intentions Versus Behaviors," *Journal of Consumer Affairs*, Vol. 41 (1), pp. 100-126.
- Orwell, G. (1949/1989) *Nineteen eighty-four*. London: Penguin Books.
- Pasquale, F. (2015) *The Black Box Society. The Secret Algorithms That Control Money and Information*. Cambridge (Mass.): Harvard University Press.
- Prins, J. E. J., D. Broeders, & H. Griffioen (2012) 'iGovernment: A new perspective on the future of government digitisation', *Computer Law & Security Review*, 28 (30), 273-282.
- Quill, L. (2014) *Secrets and Democracy. From Arcana Imperii to Wikileaks*, New York: Palgrave Macmillan.
- Schneier, B. (2013) 'Power in Age of the Feudal Internet', pp. 10-14 in U. Gasser, R. Faris and R. Heacock (eds.) *Internet Monitor 2013: Reflections on the Digital*

- World*. Cambridge (Mass.): The Berkman Center for Internet and Society.
- Schneier, B. (2015) *Data and Goliath. The Hidden Battles to Collect Your Data and Control Your World*. New York: W. W. Norton & Company.
- Scott, J. (1998) *Seeing like a State. How certain schemes to improve the human condition have failed*. New Haven: Yale University Press.
- Simmel, G./K. Wolff (1950) *The Sociology of Georg Simmel*. Translated, edited and with an introduction by Kurt. H. Wolff. New York: The Free Press.
- Solove, D. (2011) *Nothing to hide. The false trade off between privacy and security*. New Haven: Yale University Press.
- Steijn, W. en A. Vedder (2015) 'Privacy under construction: A developmental perspective on privacy perception', *Science, Technology & Human Values*. Vol. 40 (4): 615-637.
- Swire, P. (2015) *The Declining Half-life of Secrets and the Future of Signals Intelligence*. New America Cyber Security Fellows Paper Series no. 1, July 2015. Washington: New America Foundation.
- Weber, M. (2004) *The vocation lectures*. "Science as a vocation" and "Politics as a vocation". Indianapolis: Hackett Publishing Company.
- WRR (2011) *iOverheid*. WRR Rapporten aan de Regering nr. 86. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Wie kan er nog een geheim bewaren in een wereld waarin alles en iedereen verbonden is door technologie die erop gericht is personen, objecten, bewegingen, relaties, smaken en voorkeuren in kaart en in verband met elkaar te brengen? De mogelijkheid om geheimen te bewaren staat in de informatiesamenleving onder druk. Dat geldt zowel voor het individu als voor de geheimen van de staat. Dat is een zorgelijke ontwikkeling want geheimen zijn zowel een fundament van de individuele vrijheid als een essentieel onderdeel van het functioneren van de staat. Voor het individu geldt dat het geheim gered moet worden van de toegenomen digitale transparantie, terwijl voor de staat geldt dat de legitieme functie van het geheim gered moet worden van een ontspoorde cultuur van geheimhouding. Bovendien brengt de moderne digitale technologie zelf een nieuwe laag van geheimzinnigheid aan in ons dagelijks leven. De kenbaarheid van de systemen en applicaties die de informatiesamenleving sturen is minder vanzelfsprekend dan we vaak denken.

Dennis Broeders, senior wetenschappelijk medewerker bij de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, aanvaardde met het uitspreken van deze rede op 30 oktober 2015 de bijzondere leerstoel *Technologie en Samenleving* bij de vakgroep Bestuurskunde en Sociologie aan de Erasmus Universiteit Rotterdam.